تعامل انسان و اطلاعات. جلد پنجم، شماره چهارم (زمستان ۱۳۹۷): ۷۶-۶۴
http://hii.khu.ac.ir
مقاله اصیل پژوهشی

رفتارهای اطلاع‌یابی در پژوهش‌های علوم اسلامی: مورد پژوهی در حوزه‌های علمیه

* **زهره افتخار:** دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول) zohre_eftekhar@yahoo.com
ثریا ضیایی: دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
هادی شریف مقدم: استاد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

دریافت: ۱۳۹۷/۰۷/۰۴
پذیرش: ۱۳۹۷/۰۹/۲۸

زمینه و هدف: این مقاله با هدف بررسی روش‌های مختلف انتخاب موضوع پژوهشی تا رویارویی با منابع اطلاعاتی بر مبنای مدل الیس در حوزه‌های علمیه، به مطالعه ۳۲۳ طلبه استان فارس و استان بوشهر می‌پردازد.
روش پژوهش: روش تحقیق به‌کار رفته، پیمایشی و گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه است. برای سنجش روایی، از روایی صوری و برای تعیین پایایی، از ضریب آلفای کرنباخ استفاده گردید. داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار استنباطی و آزمون‌های نا پارامتریک (آزمون فریدمن و کراسکال والیس) و همچنین ضریب همبستگی اسپیرمنتجزیه و تحلیل گردید.
یافته‌ها: توجه به موضوعاتی که ذهن درباره آن کنجکاو است (۲/۶)، بررسی منابع اطلاعاتی (۳/۱۳)، مرور سایت‌های اینترنتی و شبکه‌های اجتماعی مرتبط با موضوع (۳/۹۲)، استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی (۳/۴۸)، معتبر بودن (۳/۷)، مطالعه چکیده یا خلاصه مقاله یا کتاب (۲/۴۸)، به ترتیب جهت انتخاب موضوع پژوهشی، تشخیص نیاز اطلاعاتی، شناسایی، جستجو، ارزیابی، رویارویی با منابع اطلاعاتی، توسط طلاب در اولویت اول قرار می‌گیرند.
نتیجه‌گیری: نتایج این تحقیق حاکی از آن است که طلاب حوزه‌های علمیه استان فارس و استان بوشهر از میان روش‌های انتخاب موضوع پژوهشی تا روش‌های رویارویی با منابع اطلاعاتی از مدل استاندارد رفتار اطلاع‌یابی تبعیت نکرده و میزان پیروی پاسخگویان از مراحل رفتار اطلاع‌یابی مناسب کم است.

کلیدواژه‌ها: مدل الیس، اطلاع‌یابی، حوزه علمیه، استان فارس، استان بوشهر

تعارض منافع: گزارش نشده است.
منبع حمایت کننده: حامی مالی نداشته است.

شیوه استناد به این مقاله

APA: Eftekhar, Z., Ziaei, S., Sharif Moghadam, H., (2018). Information seeking behavior in Islamic Science Researches: A Case Study on Seminary. *Human Information Interaction*. 5(4); 64-76. (Persian)

Vancouver: Eftekhar Z, Ziaei S, Sharif Moghadam H. Information seeking behavior in Islamic Science Researches: A Case Study on Seminary. *Human Information Interaction*. 2018; 5(4); 64-76. (Persian)

[۱] مقاله حاضر مستخرج از بخشی از یافته‌های پایان‌نامه دکتری با عنوان «واکاوی فرآیند اطلاع یابی طلاب حوزه های علمیه خواهران استان های فارس و بوشهر در عصر نظام آموزشی جدید و فناوری های اطلاعاتی با ارائه راهکار» است.

انتشار مجله تعامل انسان و اطلاعات با حمایت مالی دانشگاه خوارزمی انجام می‌شود.
انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با CC BY-NC-SA 1.0 صورت گرفته است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

Human Information Interaction. Vol. 5, No. 4 (Winter 2018): 64-76
http://hii.khu.ac.ir
Original Article

Information seeking behavior in Islamic Science Researches: A Case Study on Seminary

***Zohre Eftekhar:** PhD in Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Iran (Corresponding author) zohre_eftekhar@yahoo.com
Soraya Ziyaei: Assistant Professor, Knowledge and Information Studies, Payame Noor University, Tehran, Iran
Hadi Sharif Moghadam: Professor, Knowledge and Information Studies, Payame Noor University, Tehran, Iran

Received: 26/09/2018 Accepted: 19/12/2018

Abstract
Background and Aim: This paper aims to survey the method of Selecting subject to coping with Information Resources based on the Ellis model in Seminary, study 323 Students in Fars and Bushehr Province.
Methods: The method of this study is a survey with analytical approach. Data collection tools in this study was questionnaire and in order to assess validity (content), and the questionnaire reliability was obtained by Cronbach alpha. Sampling is purposeful; Descriptive and analytical statistical methods such as Spearman's correlation coefficient, Kruskal-Wallis and Friedman tests were utilized.
Results: prying mind (2/6), reviewing of information resources (3/13), Sites in the Internet related to subjects or social networks (3/92), Using online databases or weblogs (3/48), Authority (3/7), Studying abstract (2/48), is so important for seminary students.
Conclusion: The results showed that Students of Seminary selected different methods that selected by research population for Selecting subject to coping with Information Resources and its not based on the Ellis Model

Keywords: Ellis Model, Information seeking behavior, Seminary, Fars province, Bushehr province

Conflicts of Interest: None
Funding: None.

How to cite this article

APA: Eftekhar, Z., Ziaei, S., Sharif Moghadam, H., (2018). Information seeking behavior in Islamic Science Researches: A Case Study on Seminary. *Human Information Interaction*. 5(4);64-76. (Persian)

Vancouver: Eftekhar Z, Ziaei S, Sharif Moghadam H. Information seeking behavior in Islamic Science Researches: A Case Study on Seminary. *Human Information Interaction*. 2018;5(4):64-76. (Persian)

The journal of *Human Information Interaction* is supported by Kharazmi University, Tehran, Iran.
This work is published under CC BY-NC-SA 1.0 licence.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

مقدمه

آموزه‌های علوم دینی در این دوران به این صورت بوده که مجلس درسی تشکیل می‌شده و مسلمانان دورهم جمع می‌شدند و یک فرد معارف اهل‌بیت (ع) را به گوش مردم می‌رساند و به این صورت تشیع گسترش پیداکرده است (محرمی ۱۳۹۳). پیش از پیروزی انقلاب اسلامی نظام آموزشی مدون و استانداردی وجود نداشت و استاد محوری و تأکید بر به یادسپاری از ویژگی‌های مهم آن زمان بود؛ آموزش در فضایی مشخص و از پیش تعیین‌شده نبود و امکانات خاص آموزشی در دسترس قرار نداشت. چالش و مسئله مهم دیگر، نظامی به‌منظور ارزیابی طلبه‌ها و مدرسان حوزه‌ها – وجود نداشت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی (در سال ۱۳۷۴) شورای عالی حوزه علمیه تشکیل شد. این شورا حرکت تازه‌ای در حوزه‌های علمیه به وجود آورد و روح تازه‌ای در کالبد آن دمید. شواهد حاکی از آن است که تحولات ایجادشده در نظام آموزشی حوزه‌های علمیه و همچنین تغییرات ایجادشده در سبک زندگی در جامعه و نیز دگردیسی ارزش‌ها (حسینی جبلی ۱۳۹۷)، بر رفتار اطلاع‌یابی طلاب تأثیر گذاشته است. با توجه به سرمایه‌گذاری‌هایی که در جهت ایجاد و توسعه زیرساخت‌های اطلاعاتی و تأمین منابع علمی صورت می‌گیرد، این پیش‌فرض وجود دارد که به خاطر سبک زندگی اقشار مختلف مردم و همچنین شیوه‌های نامناسب رفتارهای اطلاع‌یابی، از هزینه‌های انجام‌شده به‌درستی بهره‌گیری نشود. به‌طورکلی، رفتارهای اطلاع‌یابی استفاده‌کنندگان امروزه به دلیل پیشرفت‌های لحظه‌ای در فناوری‌های اطلاعاتی نوین و همچنین نیاز استفاده‌کنندگان برای روزآمدسازی اطلاعات موردنیاز حائز اهمیت بوده و در سطح آموزش عالی به‌ویژه در حوزه‌های علمیه جامعه‌پذیر شده است (رحیمی سجاسی و محمدیان، ۱۳۹۷).

در پژوهش‌هایی که تاکنون انجام‌شده است، رفتار اطلاع‌یابی افرادی به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب‌شده است که از دانشگاه‌ها و جوامع مدرن انتخاب‌شده‌اند و با بررسی رفتار اطلاع‌یابی آنان، خدمات مناسب‌تری به آن‌ها شده است. با توجه به این مسئله که طلاب حوزه‌های علمیه در جوامع سنتی مشغول به فعالیت هستند، شناخت رفتار اطلاع‌یابی آن‌ها می‌تواند در ارائه خدمات به آن‌ها جهت انجام کارهای پژوهشی کمک به سزایی داشته باشد. (افتخار۱۳۹۱) (افتخار و ضیایی، ۱۳۹۵).

اهداف پژوهش

بررسی رفتار اطلاع‌یابی طلاب حوزه‌های علمیه در فرآیند پژوهش‌های علوم اسلامی، هدف پژوهش حاضر است. در جهت نیل به این هدف فرضیه‌هایی برای این پژوهش تدوین‌شده است. در ادامه فرضیه‌های تدوین‌شده برای این مقاله مطرح می‌شود.

- **فرضیه اول:** طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر از طریق جستجو در منابع اطلاعاتی موضوع پژوهش خود را انتخاب می‌کنند.
- **فرضیه دوم:** طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر از طریق بررسی منابع اطلاعاتی نیازهای اطلاعاتی خود را جهت انجام پژوهش تشخیص می‌دهند.
- **فرضیه سوم:** طلاب حوزه‌های استان‌های فارس و بوشهر؛ از طریق مرور وب سایت‌های و شبکه‌های اجتماعی، منابع اطلاعاتی موردنیاز برای پژوهش را شناسایی می‌کنند.
- **فرضیه چهارم:** طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر با استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی علمی منابع اطلاعاتی را جستجو می‌کنند.
- **فرضیه پنجم:** طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر از طریق منابعی که توسط اساتید، معتبر شناخته می‌شوند برای ارزیابی منابع اطلاعاتی در فرایند پژوهش استفاده می‌کنند.
- **فرضیه ششم:** طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر از طریق مطالعه چکیده، خلاصه مقاله و یا کتاب از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های اساسی و بنیادی در قلمرو رفتار اطلاع‌یابی بیشتر بر مدل‌های ارائه‌شده توسط دانشمندان استوار است. بلکین[1] (۱۹۸۴) رویکرد شناختی را با تمرکز بر بیان مسئله بیان نمود و نیاز به اطلاعات را نتیجه «ناهمگونی در وضعیت علمی» افراد دانست. پس از بلکین، تیلور[2] (۱۹۸۶) در مدل اطلاع‌یابی خود کاربر را مرکز توجه خود قرارداد. او بر درک نظام از نیاز مصرف‌کننده و میزان اطلاعاتی که کاربر از نظام اطلاعاتی دریافت می‌کند. الیس الگوهای رفتار اطلاع‌یابی دانشگاهی را بررسی کرد. او به‌جای «مراحل» اطلاع‌یابی ترجیحاً اصطلاح «ویژگی» را به کار می‌برد (جارولین و ویلسون[3]، ۲۰۰۳). پس از الیس؛ اینورسن[4] (۱۹۹۶) در خصوص تعامل بازیابی اطلاعات پژوهشی انجام داد که عوامل شناختی مؤثر بر کلیه عناصر حاضر در بازیابی اطلاعات اعم از عناصر اطلاعاتی (متون)، نظام‌های بازیابی اطلاعات و وضعیت آن‌ها، رابط‌ها، فضای شناختی استفاده‌کنندگان و محیط اجتماعی – سازمانی پیرامون این فرآیند را منعکس می‌کرد. در همین راستا؛ ساراسویک[5] (۱۹۹۶) مدل

[1] Belkin
[2] Taylor
[3] Järvelin & Wilson
[4] Ingwersen
[5] Sarasevic

تعامل انسان و اطلاعات
جلد پنجم، شماره چهارم (زمستان ۱۳۹۷): ۷۶-۶۴
http://hii.khu.ac.ir

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

طبقه‌ای را مطرح نمود. مدل طبقه‌ای بر اساس این پیش‌فرض‌ها قرار دارد که تعامل استفاده‌کنندگان با نظام بازیابی اطلاعات برای استفاده از اطلاعات در ابتدا به شناخت (پردازش و جذب شناختی اطلاعات) و سپس به تفسیرهایی در رابطه با به‌کارگیری اطلاعات در یک موقعیت خاص مربوط می‌شود. در ادامه پژوهش‌های یادشده؛ پژوهش ویلسون[1] (۱۹۹۷) نقطه عطف تمامی پژوهش‌ها تا آن زمان بود. ویلسون بر این باور است که رفتار اطلاع‌یابی می‌تواند به‌عنوان رفتاری هدفمند در نظر گرفته شود و مفهوم حل مسئله می‌تواند چارچوبی برای تشریح آن فراهم آورد که به جستجوهای چندبخشی درحرکت کاوشگران اطلاعات از مراحل حل مسئله، شامل شناخت مسئله، تعریف مسئله، حل مسئله و بیان راه‌حل کمک کند (چاوودهری[2]، ۲۰۰۴). پس از تحلیل چارچوب نظری اصلی و تحلیل مدل‌های اصلی و بنیادین رفتار اطلاع‌یابی در ادامه برخی از پژوهش‌های مهم و مرتبط با مقاله حاضر با رویکردی تحلیلی انتقادی تبیین می‌شود.

ازجمله مشکلات مورداشاره در بررسی رفتار اطلاع‌یابی می‌توان به مشکلاتی در استفاده از منابع، سرعت‌پایین اینترنت، عدم آگاهی از مهارت‌های جستجوی اطلاعات، اطلاعات ناقص در منابع که منبعث از تغییر محیط فناوری اطلاعات و ارتباطات است (کدلی[3]،۲۰۱۱)، روزآمد نبودن منابع موجود، قطع اشتراک مجلات و پایگاه‌های الکترونیکی از طرف دانشگاه (وقاص جاوید و بهاتی[4]، ۲۰۱۳) اشاره نمود.

در سال‌های اخیر، بررسی رفتار اطلاع‌یابی به گروه‌های خاص کشیده شد. به این صورت که محققین با توجه به‌ضرورت شناخت رفتار اطلاع‌یابی، پژوهش‌های خود را به خارج از جوامع دانشگاهی کشاندند. ازآنجاکه کلیسا در جامعه آمریکایی اغلب به‌عنوان یک منبع حمایت‌کننده از آفریقایی‌ها است، مطالعه وایت[5] (۲۰۱۴) در کلیساهای محلی انجام شد. در پژوهش او، تغییر در فعالیت‌های ورزشی، خودکارآمدی و تعادل در تصمیم‌گیری می‌تواند به‌عنوان ابزار ارزیابی برای به دست آوردن اطلاعاتی در خصوص نگرش نسبت به فعالیت‌های فیزیکی استفاده شود که این عوامل می‌تواند به‌منظور توسعه مداخلات ورزشی مورداستفاده قرار گیرد (وایت، ۲۰۱۴).

محیط استفاده از اطلاعات[6] روحانیون کاتولیک ازنظر دانکاسا[7] (۲۰۱۵) شامل چهارعنصر است: (۱) موقعیت جغرافیایی و فرهنگ، (۲) شخص روحانی، (۳) نیاز اطلاعاتی و (۴) منابع استفاده از اطلاعات. مطالعات نشان داد؛ میان آن گروه از روحانیون کاتولیکی که از نظر زندگی و کار در یک محیط جغرافیایی هستند و همچنین فرهنگ و وضعیت مذهبی مشترکی دارند، در مقایسه با بقیه افراد در جستجوی اطلاعات موفق‌تر هستند (دَن‌کاسا[8]، ۲۰۱۵).

افزون بر پژوهش‌های انجام‌شده در محیط‌های مذهبی و دینی و مطالعه نیازهای اطلاعاتی افراد شاغل در این محیط‌ها؛ برخی از مطالعات نیز به بررسی نیازهای اطلاع‌یابی سایر محیط‌ها ازجمله دانشگاه‌ها پرداخته‌اند. در همین راستا؛ رویارویی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد شیراز با منابع اطلاعاتی (افتخار و حیاتی[9]، ۲۰۱۶) نشان داد، مرور سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع، استفاده از استنادهای الکترونیکی روی وب، اینترنت و موتورهای جستجو، معتبر بودن منابع، مطالعه چکیده، خلاصه مقاله و کتاب، به ترتیب جهت شناسایی، جستجو، دسترسی، ارزیابی و استفاده از منابع اطلاعاتی توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز مورداستفاده قرار می‌گیرد. عامل انسانی نیز همواره منبعی مهم برای کسب اطلاعات بوده است. به این صورت که دانشجویان ترجیح می‌دهند از استادان (جرج و دیگران[10]، ۲۰۰۶؛ کاتالانو[11]، ۲۰۱۳) برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود بهره ببرند. کرینز، مادون و فالتون[12] (۲۰۰۴) دریافتند که رفتار اطلاع‌یابی استادان بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تأثیر دارد. همکلاسی‌ها، دوستان و کارکنان کتابخانه (جرج و دیگران[13]،۲۰۰۶) دانشجویان را در پیدا کردن منابع راهنمایی می‌کنند. در راستای پژوهش‌های مرور شده قلمرو رفتار اطلاع‌یابی با روش طیف‌سنجی ترسیم گردید. افتخار[14] (۲۰۲۰) بر این باور است که در قرن نوزدهم حوزه رفتار اطلاع‌یابی شاهد چهار جهش مهم بوده است. این چهار جهش در بازه زمانی ۱۹۸۹ تا ۲۰۰۰ و به ترتیب در سال ۱۹۸۹، ۱۹۹۳، ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰ روی‌داده است. همچنین شکل‌گیری رفتار اطلاع‌یابی را تا حدی تحت تأثیر آثاری در زمینه های رشته‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مدیریت می‌داند (افتخار، ۲۰۲۰).

[1] Wilson
[2] Chowdhury
[3] Kadli
[4] Waqas Javed & Bhatti
[5] White
[6] Information Use Environment (IUE)
[7] Dankasa
[8] Dankasa
[9] Eftekhar & Hayati
[10] George and et al.
[11] Catalano
[12] Kerins, Madden, Fulton
[13] George and et al.
[14] Eftekhar

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

بررسی پژوهش‌های داخلی و خارجی مبین این است که باوجود پژوهش‌های بسیار در قلمرو رفتار اطلاع‌یابی، این پژوهش‌ها در بافت دانشگاهی است، درنتیجه پژوهشی در خصوص رفتار اطلاع‌یابی طلبه‌ها در حوزه‌های علمیه مشاهده نگردید. درنتیجه دانش موجود در این زمینه صرفاً به بافت دانشگاهی محدود بوده و فقدان تحقیقات در بافت‌های حوزه‌های علمیه، یکی از خلأهای پژوهشی در این زمینه محسوب می‌شود. لذا، پرداختن به پژوهش حاضر، به‌نوعی خلاقیت و نوآوری در جامعه آماری است. از سوی دیگر، با توجه به اینکه نظام آموزشی موجود در حوزه‌های علمیه، فقط چند سالی است که بکار گرفته‌شده است و در هیچ‌یک از این تحقیقات رفتار اطلاع‌یابی به‌نظام آموزشی توجهی نشده است. در همین راستا، پژوهش حاضر درصدد برآمد تا رفتار اطلاع‌یابی طلاب حوزه‌های علمیه بررسی کند.

روش پژوهش

نوع این پژوهش کاربردی و روش پیمایشی برای بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی مورداستفاده قرار گرفت. بررسی رفتار اطلاع‌یابی طلاب حوزه‌های علمیه خواهران در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ در سطح استان‌های فارس و بوشهر انجام شد. کل جامعه طلاب حوزه‌های علمیه خواهران استان‌های فارس و بوشهر در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴، ۴۰۳۷ نفر بود؛ که از این تعداد ۲۷۰۸ طلبه در استان فارس و ۱۳۶۵ طلبه در استان بوشهر مشغول به تحصیل بودند. حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری کوکران، برای استان فارس ۲۱۵ نفر و برای استان بوشهر ۱۰۸ نفر بود. ابزار گردآوری داده‌های این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته است که در دو بخش شامل ۶ پرسش باز و ۲۶ پرسش بسته مربوط به رفتار اطلاع‌یابی طراحی شد. روایی صوری پرسشنامه توسط متخصصان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی موردبررسی و تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی از ضریب آلفای کرنباخ استفاده گردید. نتایج حاصل از آزمون پایایی حاکی از آن است که ضرایب آلفای کرنباخ حاصل از این آزمون‌ها از ۰/۶۸۴ تا ۰/۷۵۴ که همگی در حد مناسبی بوده و نمایانگر پایایی مورد قبولی برای استفاده از ابزار پژوهش است. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار *SPSS* به رایانه انتقال یافت. تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی انجام پذیرفت. در بخش آمار توصیفی با استفاده از جدول فراوانی و شاخص‌هایی نظیر حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار داده‌ها توصیف شد و در بخش دوم با استفاده از آزمون‌های نا پارامتریک، (آزمون فریدمن و کراسکال والیس) فرضیه‌های پژوهش آزمون شد.

یافته‌ها

با توجه به اینکه متغیرهای موجود در تحقیق، در سطح سنجش، ترتیبی هستند بنابراین برای آزمون این فرضیه‌ها باید از آزمون نا پارامتریک فریدمن و آزمون تکمیلی ویل کاکسون برای مقایسه زوجی استفاده نمود.

بررسی میزان پیروی پاسخگویان از روش صحیح رفتار اطلاع‌یابی بر اساس مدل الیس

هر یک از مراحل رفتار اطلاع‌یابی دارای روش‌هایی هستند که بر اساس مدل الیس دارای اولویت‌بندی می‌باشند. اگر پاسخگویان در پاسخ، یکی از روش‌های اولویت‌بندی الیس را استفاده کنند؛ اولویت‌بندی آن‌ها مناسب بوده و نمره اولویت هر روشی را که در جای مناسب خود انتخاب کرده‌اند، دریافت می‌کنند. به‌طور مثال در مرحله انتخاب موضوع پژوهش چهار روش وجود دارد که جستجو در منابع اطلاعاتی در اولویت اول قرار دارد؛ بنابراین، کسانی که این روش را به‌عنوان اولویت اول خود انتخاب کرده باشند، از الگوی مناسب پیروی کرده و چهار نمره را دریافت می‌کنند و اگر این روش را در سایر اولویت‌ها انتخاب کرده باشند از الگوی مناسب پیروی نکرده و هیچ نمره‌ای دریافت نمی‌کنند. بنابراین، نمره پاسخگویان از این مرحله که دارای چهار روش است از صفر (کسانی که هیچ‌یک از روش‌ها را در جای خود انتخاب نکرده‌اند) تا ده (کسانی که همه روش‌ها را بر اساس اولویت تعیین‌شده الیس انتخاب کرده‌اند) در نوسان است. بر اساس داده‌های موجود در جدول ۱ میزان پیروی پاسخگویان از مراحل رفتار اطلاع‌یابی مناسب کم است. به‌طوری‌که میانگین نمره آن‌ها از متوسط یک روش در هر مرحله از حداقل ۸۵ برای مرحله انتخاب منابع تا حداکثر ۱/۳۶ برای مرحله ارزیابی منابع اطلاعاتی در نوسان است. این میانگین برای کل رفتار اطلاع‌یابی ۱/۲۲ است که همگی در حد کم هست؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که طلاب موردمطالعه در هیچ‌یک از مراحل رفتار اطلاع‌یابی و کل آن از الگوی مناسب و استاندارد پیروی نمی‌کنند. همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود میزان Z به‌دست‌آمده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف توزیع داده‌های هیچ‌یک از مراحل رفتار اطلاع‌یابی و کل آن از توزیع نرمال برخوردار نیست؛ به‌طوری‌که میزان Z به‌دست‌آمده از این آزمون برای کلیه مراحل معنی‌دار بوده که دلالت بر عدم توزیع نرمال داده‌ها دارد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

جدول ۱: حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار نمره پاسخگویان از رفتار اطلاع‌یابی و مراحل آن

	تعداد روش	حداقل	حداکثر	میانگین کل	میانگین از متوسط یک‌روش	انحراف‌معیار	میزان Z	سطح‌معنی‌داری
کل رفتار اطلاع‌یابی	۳۷	۶	۱۰۴	۴۴/۸۴	۱/۲۲	۱۹/۹۸	۵/۴۸	۰/۰۰۰۱
انتخاب موضوع پژوهشی	۴	۰	۱۰	۴/۱۶	۱/۰۴	۳/۸	۷/۶۶	۰/۰۰۰۱
تشخیص نیاز اطلاعاتی	۴	۰	۱۰	۴/۹	۱/۲۳	۴	۳/۷	۰/۰۰۰۱
شناسایی منابع اطلاعاتی	۵	۰	۱۵	۴/۳۵	۰/۸۷	۵/۶	۳/۱	۰/۰۰۰۱
جستجوی منابع اطلاعاتی	۵	۰	۱۵	۶/۱	۱/۲۲	۵/۵۶	۳/۱۵	۰/۰۰۰۱
ارزیابی منابع اطلاعاتی	۵	۰	۱۵	۶/۸	۱/۳۶	۵/۴	۳/۵	۰/۰۰۰۱
رویارویی با منابع اطلاعاتی	۳	۰	۶	۴	۱/۲۲	۲/۳	۳/۳۷	۰/۰۰۰۱

فرضیه اول: طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر از طریق جستجو در منابع اطلاعاتی موضوع پژوهش خود را انتخاب می‌کنند.

نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان داد که میانگین رتبه‌ای روش توجه به موضوعاتی که ذهن درباره آن کنجکاو است ۲/۶ هست که بیش از سایر روش‌ها است. این در حالی است که این میانگین برای دو روش جستجو در منابع اطلاعاتی و توجه به موضوعات و موارد مبتلابه جامعه ۲/۵۴ است. بر اساس داده‌های موجود در جدول ۲ میانگین رتبه‌ای روش دوم یعنی هنگام بحث و تبادل‌نظر با استاد یا سایر افراد ۲/۳۳ بود که از همه کمتر است؛ اما نتیجه حاصل از آزمون تکمیلی ویل کاکسون نشان می‌دهد که تنها تفاوت بین اولویت روش توجه به موضوعاتی که ذهن درباره آن کنجکاو است، با روش هنگام بحث و تبادل‌نظر با استاد یا سایر افراد، معنی‌دار هست و سایر روش‌های انتخاب موضوع پژوهشی باهم تفاوت معنی‌دار ندارند، این نتایج با توجه به میزان خی دو به‌دست‌آمده ($x2$=۸/۹۱) با درجه آزادی ۳ در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار و نتایج قابل‌تعمیم به‌کل جامعه آماری است. جدول ۲ نشانگر این نتایج است.

فرضیه دوم. طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر از طریق بررسی منابع اطلاعاتی نیازهای اطلاعاتی خود را جهت انجام پژوهش تشخیص می‌دهند.

همان‌گونه که در بخش توصیفی اشاره شد میانگین نمره پاسخگویان از روش بررسی منابع اطلاعاتی جهت تشخیص نیازهای اطلاعاتی ۳/۱۹ است که بیش از سایر روش‌های هست. نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان می‌دهد که میانگین رتبه‌ای این روش ۳/۱۳ که از میانگین رتبه‌ای سایر روش‌ها بیشتر هست و مقایسه زوجی میانگین رتبه‌ای روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی از طریق آزمون ویل کاکسون نمایانگر آن است که میانگین رتبه‌ای روش بررسی منابع اطلاعاتی با میانگین رتبه‌ای سایر روش‌ها تفاوت معنی‌دار دارد و این روش ازنظر استفاده در رتبه اول قرار می‌گیرد این نتایج با توجه به میزان خی دو به‌دست‌آمده ($x2$=۲۴۹/۴۸) با درجه آزادی ۳ در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار و این نتیجه که طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر بیشتر از طریق بررسی منابع اطلاعاتی در تشخیص نیاز اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند، قابل‌تعمیم به‌کل جامعه آماری است. جدول ۳ نشانگر این نتایج است.

جدول ۲: آزمون تفاوت میانگین رتبه‌ای اولویت روش‌های انتخاب موضوع پژوهشی و آزمون تکمیلی ویل کاکسون

روش	انتخاب موضوع پژوهشی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	روش ۱	روش ۲	روش ۳	روش ۴
۱	جستجو در منابع اطلاعاتی	۲/۶۸	۲/۵۴	–	۰/۱۵	۰/۴۳	۰/۸۲
۲	هنگام بحث و تبادل‌نظر با استاد	۲/۵۵	۲/۳۲	−۱/۴۵	–	۰/−۸	۰/۲۷
۳	توجه به موضوعاتی که ذهن درباره آن کنجکاو است	۲/۷۹	۲/۶	−۰/۷۹	−۲/۶۷	–	۰/۵
۴	توجه به موضوعات و موارد مبتلابه جامعه	۲/۷۴	۲/۵۴	−۰/۳۲	−۱/۱	۰/۶۸	–

جدول :۳ آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره پاسخگویان از اولویت روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی

روش	تشخیص نیاز اطلاعاتی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	روش ۱	روش ۲	روش ۳	روش ۴
۱	بررسی منابع اطلاعاتی	۳/۱۹	۳/۱۳	–	۰/۰۲	۰/۰۰۰۱	−۰/۰۰۰۱
۲	مشورت با متخصصین موضوعی یا مباحثه	۳	۲/۹۸	−۲/۳	–	۰/۰۰۰۱	−۰/۰۰۰۱
۳	آگاهی از نیازهای احساس نشده	۱/۷۶	۱/۹۴	−۱۱/۱	−۱۰/۹۸	–	−۰/۴
۴	قرار گرفتن در موقعیت بحران	۱/۸۷	۱/۹۵	−۹/۸۷	−۹/۳۷	−۰/۸۴	–

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

فرضیه سوم. طلاب حوزه‌های استان‌های فارس و بوشهر؛ از طریق مرور وب سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی، منابع اطلاعاتی موردنیاز برای پژوهش را شناسایی می‌کنند.

نتایج تجزیه‌وتحلیل داده‌ها حاکی از آن است که میانگین عددی نمره پاسخگویان از روش مرور سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی مرتبط با موضوع پژوهش برای شناسایی منابع اطلاعاتی ۴/۱ است که بیش از میانگین عددی سایر روش‌ها است. نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان داد که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخگویان از روش فوق‌الذکر ۳/۹۲ است که بیش از میانگین رتبه‌ای سایر روش‌هاست. مقایسه زوجی میانگین رتبه‌ای روش‌های شناسایی منابع اطلاعاتی نشان می‌دهد که میانگین رتبه‌ای روش مرور سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی مرتبط با موضوع پژوهش با میانگین رتبه‌ای سایر روش‌ها تفاوت معنی‌دار دارد؛ بنابراین، این نتیجه که طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر بیشتر از طریق مرور سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی مرتبط با موضوع پژوهش برای شناسایی منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند قابل‌تعمیم به‌کل جامعه آماری است. جدول ۴ نشانگر این نتایج است.

فرضیه چهارم: طلاب حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر با استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی علمی منابع اطلاعاتی را جستجو می‌کنند

نتایج حاصل از آزمون فریدمن نشان می‌دهد که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخگویان از روش استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی علمی ۳/۴۸ است که بیش از میانگین رتبه‌ای سایر روش‌ها است. این در حالی است که میانگین رتبه‌ای استفاده از نمایه‌نامه‌ها و چکیده نامه‌های چاپی ۲/۴۲ است که کمتر از سایر روش‌ها هست. نتایج حاصل از آزمون تکمیلی ویل کاکسون نشان داد که میانگین رتبه‌ای دو روش استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی علمی و استفاده از استنادهای الکترونیکی روی شبکه وب باهم تفاوت معنی‌دار ندارند؛ بنابراین ازنظر پاسخگویان استفاده از این دو روش در اولویت اول قرار دارد. پس‌ازآن میانگین رتبه‌ای دو روش استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه‌نامه و چکیده نامه در موضوعات مختلف و پیگیری از ارجاعات اولین مقاله‌هایی که پیدا می‌شود با میانگین رتبه‌ای ۲/۹۲ و ۲/۷۵ باهم تفاوت معنی‌داری ندارند و در گروه دوم اهمیت قرار می‌گیرند و بالاخره استفاده از نمایه‌ها و چکیده نامه‌های چاپی از ۴ روش دیگر کمتر و با آن‌ها تفاوت معنی‌دار دارد که گروه سوم اهمیت را تشکیل می‌دهد؛ بنابراین این نتیجه که استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی علمی و استفاده از استنادهای الکترونیکی روی شبکه وب در اولویت اول قرار دارند، قابل‌تعمیم به‌کل جامعه آماری است. جدول ۵ نشانگر این نتایج است.

جدول ۴: آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین نمره پاسخگویان از اولویت‌بندی روش‌های شناسایی منابع اطلاعاتی

روش	شناسایی منابع اطلاعاتی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	روش ۱	روش ۲	روش ۳	روش ۴	روش ۵
۱	مرور سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی مرتبط با موضوع پژوهش	۴/۱	۳/۹۲	–	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۲	استفاده از چکیده‌ها و مقالات و یا خلاصه‌های منابع الکترونیکی	۳/۲۶	۳/۰۹	-۸/۹	–	۰/۰۰۰۱	۰/۱	۰/۰۰۰
۳	استفاده از چکیده‌ها و مقالات و یا خلاصه‌های منابع چاپی	۲/۹۴	۲/۷۸	-۹/۰۲	-۴/۱	–	۰/۴	۰/۰۰۰
۴	مرور فهرست مندرجات مجلات یا کتاب‌ها	۳/۰۴	۲/۸۸	-۷/۶۳	-۱/۶۴	-۰/۸۴	–	۰/۰۰۰
۵	تورق مجلات موجود در کتابخانه حوزه	۲/۴۵	۲/۳۳	-۹/۵۳	-۵/۶۴	-۴	-۶/۴۲	–

جدول ۵ آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین اولویت روش‌های مورداستفاده جهت جستجوی منابع اطلاعاتی

روش	جستجوی منابع اطلاعاتی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	روش ۱	روش ۲	روش ۳	روش ۴	روش ۵
۱	استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی علمی	۳/۵	۳/۴۸	–	۰/۲۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۲	استفاده از استنادهای الکترونیکی روی شبکه اینترنت	۳/۴۵	۳/۴	-۱/۰۷	–	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۳	استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه‌نامه و چکیده نامه در موضوعات مختلف	۲/۹۲	۲/۹۴	-۴/۴	-۴/۷	–	۰/۱۵	۰/۰۰۰
۴	پیگیری ارجاعات اولین مقاله‌های پیداشده	۲/۷۵	۲/۷۶	-۴/۷۸	-۵/۳۵	-۱/۴۵	–	۰/۰۰۰
۵	استفاده از نمایه‌نامه‌ها و چکیده نامه‌های چاپی	۲/۳۷	۲/۴۲	-۰/۹۲	-۷/۷	-۴/۹	-۴/۰۱	–

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

فرضیه پنجم: طلاب حوزه‌های علمیه‌ی استان‌های فارس و بوشهر از طریق منابعی کـه توسـط اسـاتید، معتبر شناخته می‌شوند برای ارزیابی منابع اطلاعـاتی در فرایند پژوهش استفاده می‌کنند.

نتایج حاصل از آزمون فریدمن حاکی از آن است که پاسخگویان از منابعی که توسط اساتید معتبر شناخته می‌شوند برای ارزیابی منابع اطلاعاتی بیشتر از سایر روش‌ها استفاده می‌کنند. به‌طوری‌که میانگین رتبه‌ای نمره پاسخگویان از این روش ۳/۷ است که بیش از سایر روش‌ها است و بر اساس آزمون تکمیلی ویل کاکسون، با میانگین رتبه‌ای سایر روش‌ها تفاوت معنی‌دار دارد؛ بنابراین، این نتیجه که طلاب برای ارزیابی منابع مورداستفاده بیشتر از منابعی که ازنظر اساتید معتبر است، استفاده می‌کنند قابل‌تعمیم به‌کل جامعه آماری است بنابراین این فرضیه نیز تائید می‌گردد. جدول ۶ نشانگر این نتایج است.

فرضیه ششم: طلاب حوزه‌هـای علمیـه اسـتان‌هـای فارس و بوشهر از طریق مطالعه چکیده، خلاصه مقاله یا کتاب از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند.

بر اساس داده‌های جدول ۷ پاسخگویان برای بیشتر از طریق چکیده، خلاصه مقاله یا کتاب از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. به‌طوری‌که میانگین عددی آن ۲/۵۴ و میانگین رتبه‌ای آن ۲/۴۸ است این در حالی است که کمتر از همه از نمایه‌های درون کتاب استفاده می‌کنند (با میانگین عددی ۱/۴۹ و میانگین رتبه‌ای ۱/۴۲). نتیجه حاصل از آزمون تکمیلی ویل کاکسون نشان داد که میانگین رتبه‌ای روش استفاده چکیده یا خلاصه کتاب بیش از سایر روش‌ها بوده و با آن‌ها تفاوت معنی‌دار دارد؛

بنابراین این نتیجه که طلاب از چکیده مقاله یا خلاصه کتاب برای رویارویی با منابع اطلاعاتی بیش از سایر روش‌ها استفاده می‌کنند، قابل‌تعمیم به‌کل جامعه آماری است بنابراین این فرضیه نیز تائید می‌شود.

نتیجه‌گیری

در این تحقیق رفتار اطلاع‌یابی طلاب در حوزه‌های علمیه استان‌های فارس و بوشهر، بر اساس متغیرهای روش‌های انتخاب موضوع، روش‌های تشخیص نیاز اطلاعاتی، شناسایی منابع اطلاعاتی، جستجوی منابع اطلاعاتی، ارزیابی منابع اطلاعاتی و رویارویی با منابع اطلاعاتی موردبررسی قرار گرفت.

نتایج تحقیق نشان داد که نمونه موردمطالعه جهت انتخاب موضوع از توجه به موضوعاتی که ذهن درباره آن کنجکاو است استفاده می‌کنند. درحالی‌که بحث و تبادل‌نظر با استاد یا سایر افراد کمتر از سایر روش‌ها در انتخاب موضوع تأثیر دارد. با توجه به الگوی بلکین (۱۹۸۲)، جامعه موردپژوهش جهت رفع فاصله»، آنچه بلکین آن را ناهمگونی در وضعیت علمی می‌خواند، جهت انتخاب موضوع استفاده می‌نمایند؛ و این امر نشان‌دهنده این موضوع است که برطرف کردن سؤالی که در ذهن آن‌ها ایجادشده، از اهمیت بالایی برخوردار است. الگوی اینورسن (۱۹۹۶) نیز به عوامل شناختی مؤثر بر کلیه عناصر بازیابی می‌پردازد. با توجه به الگوی بیتس (۱۹۸۹) جستجوگران در یک فضای اطلاعاتی از یک منبع به منبعی دیگر رفته و راهبرد جستجوی خود را سریع تغییر می‌دهند. این امر نشان می‌دهد عوامل محیطی می‌تواند در انتخاب موضوع در جامعه موردبررسی مؤثر است؛ لذا با الگوی ویلسون (۲۰۰۰) و کدلی (۲۰۱۱) و وایت (۲۰۱۴) که عوامل محیطی و فرهنگی را در کسب اطلاعات مفید دانسته‌اند، هم سو است. سومین روش طلاب جهت انتخاب موضوع پژوهشی، جستجو در منابع اطلاعاتی است. اینکه طلاب جستجو در منابع اطلاعاتی را در اولویت‌های آخر جهت انتخاب موضوع پژوهشی قرار داده‌اند، احتمالاً می‌تواند حاکی از آن باشد که طلاب علاقه‌مند به انتخاب موضوعات جدیدتری هستند که فراتر از منابع اطلاعاتی است.

جدول ۶: آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین رتبه‌ای نمره پاسخگویان برای روش‌های ارزیابی منابع

روش	ارزیابی منابع اطلاعاتی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	روش ۱	روش ۲	روش ۳	روش ۴	روش ۵
۱	منبعی که ازنظر اساتید معتبر است	۴/۱۳	۳/۷	–	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۲	منبعی که اطلاعات روزآمد را در اختیار می‌گذارد	۳/۲۲	۲/۶۶	-۹/۵	–	۰/۰۰۰	۰/۹۳	۰/۱
۳	منبعی که با موضوع کاملاً مرتبط است	۳/۷۲	۳/۲۶	-۴/۳	-۴/۹	–	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۴	منبعی که مطالب آن قابل‌فهم است	۳/۲۴	۲/۷۵	-۷/۱	-۰/۸	-۵/۷۸	–	۰/۰۲
۵	منبعی که در کتابخانه موجود است	۳/۰۸	۲/۶۵	-۷/۳	-۱/۶۶	-۶/۲	-۲/۳	–

جدول ۷: آزمون معنی‌داری تفاوت میانگین رتبه‌ای نمره پاسخگویان از روش‌های رویارویی با منابع اطلاعاتی

روش	رویارویی با منابع اطلاعاتی	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	روش ۱	روش ۲	روش ۳
۱	بامطالعه چکیده یا خلاصه مقاله یا کتاب	۲/۵۴	۲/۴۸	–	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۱
۲	با استفاده از فهرست مندرجات	۲/۲	۲/۱	-۵/۳	–	۰/۰۰۰۱
۳	با استفاده از نمایه‌های درون کتاب	۱/۴۹	۱/۴۲	-۱۱/۴	-۱/۶	–

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

آخرین روش مورداستفاده طلاب، بحث و تبادل‌نظر با اساتید و سایر افراد است. با توجه به الگوی تیلور (۱۹۸۶) مبنی بر تأثیر اطلاعات دریافت شده بر تصمیم‌گیری کاربران، تبادل‌نظر با اساتید و سایر افراد در انتخاب موضوع پژوهشی کاربردی ندارد. لذا، نتیجه این تحقیق با الگوی تیلور در یک راستا قرار ندارد. علاوه بر این، با پژوهش‌های افتخار (۱۳۹۱)؛ جرج و دیگران (۲۰۰۶) نیز که بحث و تبادل‌نظر با سایر افراد را به‌عنوان عوامل انسانی، در کسب اطلاعات به‌عنوان منابعی مهم معرفی کرده‌اند، هم سو نیست.

نتایج پژوهش همچنین حاکی از آن است که جامعه پژوهش جهت تشخیص نیاز اطلاعاتی خود از منابع اطلاعاتی استفاده می‌کنند. درحالی‌که آگاهی از نیازهای احساس نشده کمتر از سایر روش‌ها در تشخیص نیاز اطلاعاتی تأثیر دارد. نتیجه به‌دست‌آمده نشان‌دهنده نقش ویژه منابع اطلاعاتی در تشخیص نیاز اطلاعاتی است و نشان‌دهنده حساسیت و اهمیت گزینش منابع اطلاعاتی در جامعه موردپژوهش است. قرار گرفتن در موقعیت بحران از روش‌های آخر در تشخیص نیاز اطلاعاتی طلاب انتخاب‌شده است. انتخاب این شاخص به‌عنوان اولویت‌های بعدی مورداستفاده، با الگوی ساراسویک (۱۹۹۶) که استفاده کاربران از اطلاعات در ابتدا به شناخت و بعد از به تفسیرهایی در رابطه با به‌کارگیری اطلاعات در موقعیت خاص می‌داند، همسو است. آگاهی از نیازهای احساس نشده، روش چهارم مورداستفاده طلاب است. با توجه به مطالعه چن و هرنون (۱۹۸۲) علت اینکه، آگاهی از نیازهای احساس نشده جهت تشخیص نیاز اطلاعاتی جامعه موردپژوهش در اولویت کمتری قرار دارد، می‌تواند ناشی از عدم آگاهی طلاب در شناسایی منابع یا کانال‌های مناسب اطلاعاتی و یا اینکه چه نوع فراهم‌کنندگان اطلاعاتی وجود دارند و چگونه می‌توان به آن‌ها دسترسی پیدا کرد، باشد. علاوه بر این، انتخاب این شاخص، به‌عنوان روش چهارم در تشخیص نیاز اطلاعاتی با الگوی کولثاو[1] (۱۹۹۱) هم سو است زیرا کولثاو نیز عدم قطعیت، ابهام و تردید (کشف) در مراحل آخر الگوی خود قرار داده است.

نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه‌وتحلیل داده‌های این پژوهش بیانگر این امر است که طلاب موردمطالعه بیشتر از طریق مرور وب‌سایت‌ها مرتبط با موضوع یا شبکه‌های اجتماعی، منابع اطلاعاتی را برای انجام پژوهش شناسایی می کنند نشان‌دهنده این موضوع است که استفاده از اینترنت و همچنین شبکه‌های اجتماعی در بین جامعه موردپژوهش رواج یافته است. در مقابل تورق مجلات موجود در کتابخانه، کمتر از سایر روش‌ها مورداستفاده قرار می‌گیرد. مرور سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع یا شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان روش اول در شناسایی منابع اطلاعاتی با پژوهش انجام‌شده توسط اعظمی و داور پناه (۱۳۹۲)، افتخار و حیاتی (۲۰۱۶)، دانکاسا (۲۰۱۵) که در آن استفاده از شبکه جهانی اینترنت به دلیل سرعت، سهولت استفاده، دریافت اطلاعات روزآمد و رایگان کاربرد بیشتری دارد، هم سو است. استفاده از چکیده‌های مقالات یا خلاصه‌های منابع الکترونیکی به‌عنوان دومین روش انتخاب‌شده است. استفاده از چکیده‌های مقالات یا خلاصه‌های منابع چاپی روش چهارم مورداستفاده طلاب است. نتیجه این تحقیق، با تحقیق وقاص جاوید و بهاتی (۲۰۱۳) که به اهمیت استفاده از منابع چاپی اشاره می‌کنند مغایر و با تحقیق افتخار و ضیایی (۱۳۹۵) همسو است. مرور فهرست مندرجات مجلات یا کتاب‌ها، تورق مجلات موجود در کتابخانه حوزه در اولویت آخر طلاب جهت شناسایی منابع اطلاعاتی قرار دارد.

نتایج این تحقیق همچنین نشان می‌دهد که جامعه پژوهش بیشتر از طریق استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی علمی و استفاده از استنادهای الکترونیکی روی شبکه اینترنت منابع اطلاعاتی را جستجو می‌کنند. این امر نشان‌دهنده وابستگی بیشتر جامعه موردبررسی به اینترنت به خاطر ویژگی‌ها خاص آن نظیر امکان جستجوی آسان، گستردگی و روزآمد بودن اطلاعات است. همچنین استفاده از استنادهای الکترونیکی روی شبکه اینترنت توسط جامعه موردبررسی، نشان‌دهنده این است که استفاده از تجربه سایر پژوهشگران در جامعه موردبررسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های تحقیق انجام‌شده توسط دانکاسا (۲۰۱۵) که در آن استفاده از موتورهای کاوش، در اولویت روحانیون موردمطالعه قرار دارد، هم سواست. استفاده از نمایه‌ها و چکیده نامه‌های چاپی و پیگیری ارجاعات اولین مقالاتی که پیدا می‌شود جهت جستجوی منابع اطلاعاتی در اولویت پایین‌تری قرار دارد. روش‌های استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی نمایه‌نامه و چکیده نامه در موضوعات مختلف، پیگیری ارجاعات اولین مقاله‌هایی که پیدا می‌شود، استفاده از نمایه‌نامه‌ها و چکیده نامه‌های چاپی در اولویت‌های بعدی طلاب قرار دارند. به نظر می‌رسد علت اینکه روش استفاده از نمایه‌نامه‌ها و چکیده نامه‌های چاپی در اولویت آخر قرارگرفته است، این باشد که جستجو در منابع چاپی بسیار سخت‌تر از جستجو در سایر منابع باشد؛ زیرا در فرآیند جستجوی منابع اطلاعاتی، استفاده از امکانات مبتنی بر فناوری‌های اطلاعاتی نوین، موجب راحتی و سرعت در بازیابی اطلاعات خواهد شد.

نتایج تجزیه‌وتحلیل داده‌های این مقاله همچنین نشان داد

[1] Kuhlthau

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

که نمونه موردبررسی جهت ارزیابی منابع اطلاعاتی بیش از همه از منبعی که ازنظر اساتید معتبرتر است؛ استفاده می‌کنند. این امر احتمالاً به این معنا است که تأیید منبع توسط صاحب‌نظران، برای جامعه موردپژوهش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همچنین قابلیت استناد بیشتری نسبت به سایر منابع اطلاعاتی ممکن است داشته باشد. استفاده طلاب از روش منبعی که کاملاً با موضوع مرتبط است در اولویت دوم قرار دارد. به نظر می‌رسد، این امر به دلیل اهمیت ارتباط میان منابع برای طلاب موردبررسی است. استفاده طلاب از روش استفاده از منابعی که قابل‌فهم‌تر است را در اولویت سوم خود قرار می‌دهند. این امر بیانگر این مطلب است که فهم سریع‌تر موضوع موجبات صرفه‌جویی در وقت آنان را فراهم می‌آورد. همچنین انعطاف‌پذیری بالا در درک مطلب، سهولت در فهم و درک موضوع برای آن‌ها اهمیت دارد. نتیجه این بخش از مقاله با تحقیق افتخار و حیاتی (۲۰۱۶) که اعضاء هیئت‌علمی جهت ارزیابی منابع اطلاعاتی بیش از همه از منبعی که معتبرتر است استفاده می‌کنند، همسو نیست. استفاده طلاب از روش استفاده از منابعی که اطلاعات روزآمد در اختیار می‌گذارد، از اولویت‌های بعدی طلاب است. این امر بیانگر این است که با توجه به‌صرفه جویی در وقت آنان، این روش از اهمیت به سزایی برخوردار نیست. یافته‌ها همچنین آشکار ساخت که موجود بودن منابع در کتابخانه حوزه نقش چندانی در ارزیابی منابع اطلاعاتی توسط جامعه پژوهش ندارد.

نتایج حاصل از این تحقیق همچنین نشان داد که جامعه پژوهش جهت رویارویی با منابع اطلاعاتی بیشتر به مطالعه چکیده و خلاصه مقاله و کتاب می‌پردازند. این امر نشانگر این است که طلاب به چکیده و خلاصه مقاله و کتاب دسترسی دارند. همچنین اینکه در چکیده قسمت‌های مهم کتاب و مقاله به‌طور مختصر و روشن عرضه می‌شود و از استفاده از آن‌ها رضایت دارند. این در حالی است که کمتر از نمایه‌های پایانی کتاب استفاده می‌کنند. لازم به ذکر است که تفاوت بین سه روش مورداستفاده معنی‌دار است.

در پژوهش‌های انجام‌شده با موضوع رفتار اطلاع‌یابی به موضوعات مختلف پرداخته‌اند شاید این امر به دلیل ماهیت میان‌رشته‌ای بودن رفتار اطلاع‌یابی (برزین، ۱۳۹۵) است. البته در برخی سال‌ها، این مطالعات نسبت به سایر مواقع از جهش بیشتری برخوردار بوده‌اند (افتخار، ۲۰۱۸). نکته حائز اهمیت این است که باوجود نظام آموزشی جدید و ورود فناوری‌های اطلاعاتی، این رفتار نیز به نوع خود تخصصی‌تر شده است. به‌طوری‌که پژوهش‌های جدیدتر بعضی مواقع با یافته‌های پژوهش‌های قبلی مغایرت دارد. در نظام آموزشی جدید و ورود فناوری‌های اطلاعاتی در حوزه‌های علمیه موجب مرتبط بودن اطلاعات بازیابی شده با اطلاعات موردنظر (افتخار، ۱۳۹۱؛ افتخار و سلامی، ۱۳۹۴؛ اعظمی، فتاحی و پریرخ، ۱۳۹۵) شده است و درنهایت افراد در تشخیص نیاز اطلاعاتی (نیک کار، حیاتی و فارسی، ۱۳۹۵) خود موفق خواهند بود.

همان‌طور که در مقدمه مقاله اشاره شد، تأسیس نظام آموزشی جدید در سال ۱۳۷۴ و ورود فناوری‌های نوین اطلاعاتی به حوزه علمیه تحولاتی را در حوزه‌های علمیه ایجاد کرد که به نظر می‌رسد تحولات ایجادشده، همگام با تحولات مهارت‌های ارتباطی فردی در طلبه و استاد نبوده است. ناهماهنگی میان نظام آموزشی جدید و فناوری‌های نوین اطلاعاتی با طلاب، طلبه‌های حوزه‌های علمیه را با تهدیدها و فرصت‌هایی روبرو کرده است که در بعضی مواقع تهدیدها موجب قرار گرفتن طلاب در موقعیت بحران و فرصت‌ها موجب کسب مهارت‌های پژوهشی خواهد شد.

بر اساس یافته‌های ارائه‌شده در این پژوهش مؤلفه‌های موقعیت بحران طلاب در یک اولویت هستند. لذا می‌توان اظهار داشت اگر نظام آموزشی با به‌کارگیری فناوری‌های نوین اطلاعاتی به‌گونه‌ای عمل کند که طلاب را بیشتر در موقعیت بحران قرار دهد و در حین آن، با مشارکت دادن و به چالش کشیدن طلاب، آن‌ها را به رفع بحران ترغیب نماید، کمک به سزایی در رویارویی با مشکلات و مسائل احتمالی در انتخاب موضوع پژوهشی طلاب داشته باشد. با قرار دادن طلاب در موقعیت بحران می‌توان به‌نوعی موجبات رفع بحران را در فرصت‌های بعدی به جهت موفقیت در تشخیص نیاز اطلاعاتی کمک‌رسانی کرد. به چالش کشیدن طلاب موجب می‌شود موقعیت بحران روبرو را در شرایط بعدی با موفقیت در شناسایی، جستجو، دسترسی، انتخاب، ارزیابی و در رویارویی با منابع، به‌خوبی مدیریت کرده و در تأمین نیازهای اطلاعاتی آن‌ها کمک‌رسانی کرد.

تعارض منافع

گزارش نشده است.

منبع حمایت کننده

گزارش نشده است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

References

Abdul-Muhsin, Haidar, Tyson, Mark, Raghu, Santanam, and Humphreys, Mitchell (2017). The Informed Patient: An Analysis of information seeking Behavior and Surgical Outcomes Among Men with Benign Prostatic Hyperplasia. American Journal of Mens Health, 11 (1), 147-153.

Abdullah, Abrizah., Erfanmaneshm, Mohammad Amin, and Abdul Karim, Noor Harun (2014). Information Seeking Anxiety: Concept, Measurement and Preliminary Research. International Journal of Information Science and Management ,12 (1), 47-64.

Belkin, Nicholas J. (1982). Models of dialouge for information retrieval. Skifter fran Hogskolan I Boras, 63(4).

Catalano, Amy (2013). Patterns of graduate students' information-seeking behavior. Metasynthesis of the literature, 69 (2), 243-274.

Chowdhury, Gobinda G.(2004). Introduction to modern information retrieval. London: Facet Publishing.

Dankasa, Jacob (2015). Information use environment of religious professionals: A case study of the everyday life information seeking behavior of Catholic Clergy Nigeria. ph.D thesis. University of North Texas, Texas, US.

Eftekhar, z. (2012). An Investigation of Information Seeking Behaviors of Graduate Students of Shiraz Islamic Azad University. Thesis for receiving M.Sc degree on Library And Information Science. Islamic Azad University, Science and Research Branch, Faculty of Kerman, Department of Library and Information Science.

Eftekhar, Z. (2020). Tracing the origin of Information Seeking Behavior by reference publication year spectroscopy (RPYS): Scientific Publication based on ISC Database. International Journal of Information Science and Management (IJISM), 18 (1), 25-33.

Eftekhar, Zohre, & Hayati, Zouhayr (2016). Coping with information resources (identifying, searching, accessing, evaluating and using information) among graduate Students of Islamic Azad University, Shiraz Unit. International Journal of Information Science and Management, *16(1)*, 1-11.

Eftekhar, z. Salami, M. (2016). Information Seeking: Nonlinear Model of Information Seeking Behavior. The 1st National Conference on Information, communication, people and society March 2, Islamic Azad University of Ahvaz.

Eftekhar, Z., Ziaei, S. (2016). Information Seeking Behavior and Information Resources Management: Mental Process of Selecting Subjects and Identifying Information Needs (Case study: Graduate Students in Women Seminaries of Shiraz, Academic Year 1393- 1394). Iranian Journal of Information Processing and Management, *31 (4)*, 981-1007.

Ellis, David (1993). Modelling the Information Seeking Pattern of Academic Researchers: *A* Grounded Theory Approach. Library Quarterly 63(4).

George, Carole, Bright, Alice, Hurlbert, Terry, Erika, C. Linke, Claire, Gloriana St. and Stein, Joan (2006). Scholarly use of information: graduate students' information-seeking behavior. Information Research, 11 (4).

Hosseini Jebelli, S. M. S. (2018). The Transformation of Values and how to Deal with It. The Quarterly Journal of ISLAM and Social Studies, 5(4), 97-117.

Ingwersen, Peter (1996). Cognitive perspectives of information retrieval interaction: elements of a cognitive IR theory. Journal of Documentation, 52 (1).

Järvelin, Kalervo, & Wilson, Thomas D. (2003). On conceptual models for information seeking and retrieval research. Information research, 9(1), 9-1.

Kadli, Jayadev, Kumbar, B.D. (2011). Faculty Information-Seeking Behaviour in the Changing ICT Environment: A Study of Commerce Colleges in Mumbai, Library Philosophy and Practice.

Kerins, Gillian, Madden, Ronan, and Fulton, Crystal. (2004). Information seeking

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

and students studying for professional careers: the cases of engineering and law students in Ireland. Information Research, 10(1), 208.

Kuhlthau, Carol C. (1991). Inside the search process: Information seeking from the user's perspective. Journal of the American society for information science, 42(5), 361.

Muharrami, G. H. (2014). A Course on The History of Shi ism. Qom: Hajar Publishing Center.

Rahimisojasi, D., Mohammadian, J. (2018). Critical Study of Lifestyle Components in the Sims (4) Video Game from the Perspective of Islam. The Quarterly Journal of ISLAM and Social Studies, 5(4), 174-202.

Sarasevic, Tefko (1996). Modeling interaction in information retrieval (IR): A review and proposal. In Proceedings of the American society for Information Scienc, 33 (2).

Taylor, Robert Saxton (1986). Value Added Processes in Information Systems. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.

Waqas Javed, Muhammad., and Bhatti, Rubina (2013). Information usage patterns of postgraduate students at Nishter Medical College, Multan, Pakistan. Journal of Hospital Librarianship, 13 (4), 353-361.

Wilson, Thomas D. (1997). Information behavior: An interdisciplinary approach. Information Processing and Management 33(4).

Wilson, Thomas D. (2000). Human information behavior. Informing Science, 3(2), 49-56.

White, Robin Marie (2014). Application of the transtheoretical model: Assessing exercise behavior in African Americans in a Church-Based setting. ph.D thesis. Division of Health Sciences, School of Nursing, University of Nevada, Las Vegas. Us .

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-03]

[DOR: 20.1001.1.24237418.1397.5.4.2.6]